

FÖRELÄSNING 2

Jämlikhet för djur?

Singer argumenterar i detta kapitel för ett utsträckande av jämlikhetsprincipen från föregående kapitel till att omfamna också andra kännande varelser. För att nå denna slutsats uppmanar han oss att sätta våra fördomar åt sidan och tänka på frågan med ett öppet och analytiskt sinne. Argumentationen följer på ett enkelt sätt från principen om lika hänsyn, argumenterar Singer. På samma sätt som ras och kön är moraliskt irrelevant borde vi också anse att art-tillhörighet är irrelevant. Att ett djur inte tillhör vår art kan inte användas som ett rättfärdigande för att behandla det sämre.

Benthams slogan: ”Frågan är inte ’kan de resonera?’ och inte heller ’kan de tala?’, utan ’kan de lida?’”. Förmågan att kunna känna smärta är en förutsättning för att kunna ha några andra intressen överhuvudtaget (jmf. stenen som sparkas på). Ur detta följer det, enligt Singer, att förmågan att förnimma (d.v.s. att kunna känna smärta och njutning) är den enda försvarbara gränsen för hänsyn till andras intressen. Alla andra gränser är godtyckliga, och att jämföra med sexism och rasism (jmf. ”artpartiskhet”).

Att jämföra olika arters intressen

Kom ihåg att principen om lika hänsyn gäller för *lika* intressen. Om ett intresse väger tyngre bör det ges större uppmärksamhet, visas större hänsyn. Att ett intresse väger tyngre har att göra med dess intensitet och varaktighet, inte dess subjekt.

Människor besitter dessutom i allmänhet mentala förmågor som gör att de kan lida i högre grad. Det kan t.ex. handla om rädslan för att dö eller att bli utsatt för tortyr (jmf. parkkidnappningen). Mer generellt handlar dessa förmågor om förväntningar, minne och medvetenhet (jmf. en mus och en människa som dör i cancer). I vissa fall kan dock okunskap leda till större lidande en medvetenhet.

Artpartiskhet i praktiken

Ovanstående resonemang, eller tillämpning av jämlikhetsprincipen, får konsekvenser för saker som djur som mat och experiment på djur. I de flesta fall står ett relativt svagt intresse (t.ex. en smakpreferens) gentemot ett grundläggande intresse (t.ex. djurens lidande), vilket kommer leda till slutsatsen att det senare bör prioriteras (t.ex. genom vegetarisk kost). När det gäller djurförsök så måste nyttan vägas mot lidandet; för många historiska experiment skulle denna kalkyl väga över för lidandet, vilket skulle gjort dem orättfärdiga. På en hypotetisk fråga om ett experiment som offrar ett fåtal djur och räddar tusentals människor skulle dock Singer gå med på att experimentet bör utföras.

Invändningar och svar

- Hur vet vi att djur kan känna smärta? (beteende inte bara språk; liknande nervsystem)
- Djur äter varandra, så varför skulle inte vi kunna äta dem? (ett moraliskt val för oss)
- Skillnader mellan djur och människor (faktuella skillnader inte moraliskt relevanta; egenskapen att vara självmedveten ett möjligt förslag dock, men inte i frågan om tillfredsställelse av grundläggande intressen, menar Singer)

- ”Det sluttande planets argument”: om vi inte håller isär människor och djur så kommer vi över tid att behandla människor sämre (inte en nödvändig konsekvens; kan lika gärna leda till att människor behandlas bättre)
- Etik som ömsesidighet; djur befinner sig utanför det moraliska kontraktets gränser (skillnad på förklaring och rättfärdigande)

Vad är fel med att döda?

Hittills har Singer talat om applikationer av principen om lika hänsyn, för djur och människor, men när det kommer till frågan om varför det är rätt eller fel att döda så behövs andra resurser.

Livets helighet

Vad menas egentligen med det? Gäller det för allt liv (är det t.ex. fel att dra upp en kålrot?). Nej, folk i allmänhet menar att det mänskliga livet är heligt. Singer frågar sig om denna doktrin kan rättfärdigas. Vidare menar han att detta är en mycket viktig fråga att ställa sig eftersom denna doktrin har långtgående konsekvenser för en mängd etiska problem (t.ex. abortfrågan). Vi bör därför till en början med fråga oss vad vi menar med termer som ”mänskligt liv”.

Förslag 1: Mänskligt liv = ett liv som tillhör arten Homo Sapiens (vilket kan fastställas med vetenskapliga metoder).

Förslag 2: Mänskligt liv = tecken på mänsklighet (självmedvetande, självkontroll, ett begrepp om framtiden, ett begrepp om det förflutna, omsorg om andra, kommunikation, nyfikenhet).

Såväl ett foster som ett allvarligt mentalt handikappat barn är ett mänskligt liv 1 men inte mänskligt liv 2. Vilket förslag som är riktigt får således konsekvenser för huruvida abort är rättfärdigat eller ej.

För att undvika missförstånd hänvisar Singer till förslag 1 som ”medlem av arten Homo Sapiens” och till förslag 2 genom termen ”person”. Med person menar Singer en rationell och självmedveten varelse. Är det bara människor som kan vara personer? Är alla människor personer?

Singers argument i ett nötskal: livets helighet enligt förslag 1 kan inte försvaras med annat än artpartiskhet, förslag 2 kan försvaras men täcker inte in alla människor och inte bara människor.

Värdet av en persons liv

Enligt preferensutilitarismen: En person ser sig som en separat varelse med ett förflutet och en framtid, med ett minne och med intentioner/viljeattityder gentemot framtiden. Att döda en person mot dess vilja är således att släcka eller frustrera dessa viljeattityder och det är något dåligt. Att personen inte finns kvar efter den har dödats är irrelevant, det felaktiga begået när personens preferens för att leva vidare frustreras.

Enligt klassisk utilitarism: Upplevd lycka/olycka är det enda viktiga, och därför kommer de inte kunna argumentera för att dödandet är dåligt för att det frustrerar viljeattityder (givet att personen inte finns kvar och lider av att detta sker). Däremot finns det indirekta skäl för en sådan att motsätta sig dödandet av personer, det kan leda till rädsla och oro bland de som inte dödas (kanske är de näst på tur). Singer noterar att det är något underligt med detta indirekta argument mot dödande (gör jag inte fel mot en person om jag dödar den?; ett lönnmord inte fel?). Men man ska också notera att vi här pratar om vad (om något) som gör det speciellt dåligt att döda en person; den klassiska utilitaristen kan fortfarande argumentera för att det är fel att döda kännande varelser eftersom det minskar deras eller en totala lycka(n). Och man kan också utifrån Hares

distinktion mellan kritiskt och vardagligt tänkande argumentera för att det vore bättre över tid om folk använde sig av en tumregel som säger ”du ska inte döda oskyldiga” (även om det är tänkbart att det är rätt på en kritisk nivå i några enskilda fall).

Enligt rättighetsteorier: (enligt en variant) de enda varelser som har rätt till liv är de som kan uppfatta sig själva som separata entiteter existerande över tid, m a o personer. Rättigheter, enligt denna teori, är intimt kopplade till viljeattityder: om jag vill fortsätta leva så har jag en rätt till att fortsätta leva. Endast en person kan hysa en sådan viljeattityd och därför kan endast en person ha en rätt till liv.

Enligt Kantianism/respekt för autonomi: respekten för autonomi är den grundläggande moralprincipen. Att döda en person respekterar inte denna persons autonomi (förmåga att själv fatta den typen av beslut). Eftersom alla andra val en person kan göra är avhängiga fortsatt existens är denna kränkning den allvarligaste av en annan persons autonomi. Skillnaden mot preferensutilitarismen är att denna respekt för autonomin är ovillkorad medan en preferens för fortsatt existens väger tungt men kan övervägas av andra skäl i vissa situationer.

Bör vi värdera medvetet liv?

Singer diskuterar här värdet av blott ett medvetet liv, d.v.s. ett liv som inte är självmedvetet, inte är en person. Han menar att det mest uppenbara skälet som talar emot att döda en medveten varelse är att det försakar den potentiella lycka/välbehag som denna individ skulle kunna uppleva. Han noterar också att ett liknande argument om smärta pekar i den motsatta riktningen, d.v.s. om en medveten varelse kan förväntas ha ett liv fullt av smärta så finns det skäl att avsluta detta liv.

Ett problem: om en varelse upphör att existera kommer denna inte sakna det välbehag den hade kunnat uppleva (eftersom den inte existerar). Så varför är det då dåligt att döda en sådan varelse?

Ovanstående problem leder till en diskussion om det totala versus det existensfokuserande perspektivet på lycka: är det den totala mängden lycka i världen som är av betydelse eller lyckan för de faktiskt existerande individerna? Det förra perspektivet verkar ge oss skäl att föda fram så många lyckliga individer (”lyckobehållare”) som möjligt. Men utifrån den senare perspektivet verkar vi inte kunna argumentera emot att sätta liv till världen som är fyllda av smärta och lidande då individen ännu inte existerar så finns inget som talar varken för eller emot dess existens.

Att döda: Djur

Singers argument i denna fråga innebär enligt honom också ett ställningstagande i frågor om abort och dödshjälp; ens hållning i frågan om huruvida djur ska dödas får alltså konsekvenser för andra frågor inom tillämpad etik.

Hans första fråga här är huruvida några djur kan anses vara personer (vilket då skulle ge dem en starkare skydd gentemot att bli dödade än om de var blott medvetna varelser). Han svarar jakande på frågan: det finns empiriskt stöd för att vissa djurarter är självmedvetna varelser. Djur kan kommunicera, planera för framtiden, ha ett begrepp om sig själva och sin omgivning, ha intentioner, etc.. Argumentet alltså: om vissa icke-mänskliga djur också är personer, måste dessa djurs liv ha samma värde och anspråk på skydd som mänskliga personer (allt annat vore godtycklig artpartiskhet), det finns vissa icke-mänskliga djur som uppfyller kriterierna för personskap, alltså bör vissa djur skyddas i lika hög utsträckning som mänskliga personers liv.

Singer: ”Så det tycks som att det är värre att döda t ex en schimpans än en människa som på grund av ett medfött mentalt handikapp varken är eller kan bli en person” och ”Vi kanske gör bacon av personer?”

Men det är inte alla djur som är personer och som därmed ges det starka skyddet; vad finns då för skäl att inte döda dessa djur? Indirekta skäl: en plågsam död, effekter på djurets sociala grupp. Direkta skäl: enligt den existensfokuserande utilitarismen är det fel att släcka ut ett potentiellt lyckligt liv.

Utbytbarhetsargumentet: Utifrån det totala synsättet uppkommer följande märkvärdiga problem: om köttätande leder till att vi producerar fler djur totalt sätt så bör vi fortsätta med det; ”Om alla i världen var judar, skulle det inte finnas några grisar alls”. Singers svar: för det första gäller det bara givet att djuren som föds upp lever på det stora hela lyckliga liv (gör de det i djurfabriker?). [Men Parfits icke-identitetsargument talar för utbytbarhetsargumentet (jmf. den gravida flickan).]

Vid denna passage visar sig det dilemma som uppstår i relationen mellan det existensfokuserande och det totala synsättet och som Singer slits emellan:

Det totala synsättet leder till utbytbarhetsargumentet plus att det ger oss skäl att föda så många barn som möjligt (det kanske t o m är fel att inte göra det)

Det existensfokuserande synsättet kan hantera utbytbarhetsargumentet men kan inte förklara varför det är fel att låta bli att föda ett eländigt barn (samt Parfits icke-identitetsproblem).

För icke-självmedvetna liv strider inte döden mot ett intresse för fortsatt liv, vilket Singer menar talar för utbytbarhet för dessa liv. Det gäller dock inte med självmedvetna personers liv, där innebär döden en förlust som inte kan kompenseras av skapandet av en annan varelse.

H.L. Harts invändning: en preferensutilitarist måste köpa utbytbarhetsargumentet även för självmedvetna varelser. Singers svar: paketet ”skapandet av en preferens samt tillfredsställelsen av denna” är varken gott eller ont i sig. Till skillnad från tillfredsställelsen av redan existerande preferenser som är av godo. En modell för detta är preferenser som debiteringar på ett moraliskt konto: att skapa en preferens är som att skapa en skuld som måste betalas tillbaka genom att tillfredsställa denna preferens. En annan modell är ”livets osäkra färd” (att avbryta en resa innan den börjat eller när den just ska sluta är mindre allvarligt än mitt under resans gång).